

Synergiczny potencjał śląskich przestrzeni przemysłowych jako katalizator rozwoju turystyki filmowej

Beata Reformat

Wydział Zarządzania, Katedra Marketingu

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

beata.reformat@ue.katowice.pl

ORCID: 0000-0002-4178-9541

Abstrakt

Celem artykułu jest identyfikacja oraz analiza synergicznego potencjału śląskich przestrzeni przemysłowych jako katalizatora rozwoju turystyki filmowej. Problem badawczy koncentruje się na pytaniu, w jaki sposób produkcje filmowe i seriale, realizowane w industrialnych lokacjach Śląska, wpływają na rewitalizację przestrzeni oraz kształtowanie nowych form turystyki kulturowej? Zastosowaną metodologię tworzą: metoda analizy jakościowej, obejmująca studia przypadków wybranych produkcji filmowych („Król”, „Siedlisko”, produkcje *Netflix*), analiza lokacji oraz literatury przedmiotu z zakresu filmologii, urbanistyki i turystyki kulturowej. Wyniki analiz mają potwierdzić, że wykorzystanie przemysłowego dziedzictwa Śląska w filmie nie tylko nadaje przestrzeniom nowe znaczenie symboliczne, lecz także sprzyja ich adaptacji, udostępnieniu dla turystów i promowaniu regionu jako atrakcyjnego kierunku turystyki filmowej. Artykuł podkreśla rolę filmu jako narzędzia rewitalizacji i budowania marki terytorialnej, tworząc model synergii pomiędzy przemysłem kulturowym a turystyką.

Słowa kluczowe: turystyka filmowa, dziedzictwo przemysłowe, Śląsk

Wprowadzenie

Dynamiczne przemiany społeczno-gospodarcze regionów przemysłowych w Europie coraz częściej prowadzą do poszukiwania nowych modeli rozwoju opartych na dziedzictwie kulturowym, kreatywności oraz turystyce kulturowej. W literaturze przedmiotu rewitalizacja przestrzeni przemysłowych jest analizowana jako proces łączenia ochrony dziedzictwa z funkcjami usługowymi i społecznymi, co sprzyja poprawie atrakcyjności turystycznej obszarów zdegradowanych przemysłowo [Konior, Pokojska 2020], [Harfst; Sandriester, Fischer 2021], [Kazimierczak 2025].

Współczesne badania nad turystyką coraz częściej koncentrują się na nietradycyjnych formach doświadczeń turystycznych, które wykraczają poza klasyczne odwiedzanie miejsc o wartości przyrodniczej czy historycznej [Gębarowski 2019], [Martínez de Carnero Calzada 2025]. Jedną z dynamicznie rozwijających się subdyscyplin jest turystyka filmowa (*film-induced tourism*), definiowana jako podróże inspirowane obecnością miejsca w produkcjach filmowych lub telewizyjnych oraz doświadczeniem kulturowym z tym związanym [Mohanraj 2018, s. 34]. Zjawisko to ma rosnące znaczenie gospodarcze i społeczne, wpływając na promocję destynacji oraz ich atrakcyjność dla turystów z różnych krajów i segmentów. Film może stać się

elementem strategii marketingowej regionu, przyciągając odwiedzających i wzmacniając jego rozpoznawalność.

Równolegle w literaturze turystycznej [Szromek, Butler 2024] pojawia się zainteresowanie turystyką poprzemysłową, szczególnie w kontekście regionów o długiej tradycji przemysłowej. Tworzą je obszary postindustrialne tj. dawne kopalnie, hale produkcyjne, zabytki techniki, które stanowią ważne składniki dziedzictwa kulturowego i krajobrazowego, które mogą zostać przekształcone w zasoby turystyczne. Badania nad potencjałem turystyki poprzemysłowej wskazują, że takie miejsca mają istotny potencjał do przyciągania odwiedzających oraz stanowią wartościową część strategii rewitalizacji regionów po restrukturyzacji przemysłu [Harfst; Sandriester, Fischer 2021], [Wang *et. al.* 2024], [Szromek, Butler 2024].

Dotychczasowe badania nad turystyką filmową w Polsce podkreślają, że choć zjawisko to jest coraz szerzej rozpoznawane, to nadal brakuje kompleksowych analiz, w szczególności w kontekście wykorzystania specyficznych typów przestrzeni turystycznych, takich jak tereny poprzemysłowe [Tucki 2016, Bernard 2016, Stasiak 2022]. Z kolei przegląd literatury nad turystyką filmową prowadzony w studiach międzynarodowych (choć niekoniecznie skupiony na terenie Polski) wskazuje, że istnieje nierównomierny rozwój badań – dużo uwagi poświęca się bowiem promocji i wpływowi filmów na popularność destynacji, a zdecydowanie mniej na analizie przestrzeni turystycznej o specyficznym charakterze (np. poprzemysłowej, zdegradowanej czy twórczej) oraz ich potencjale w turystyce filmowej [Domínguez-Azcue *et.al.* 2021].

Na podstawie przeprowadzonych przeglądów literatury zarówno polskiej [Stasiak 2022], jak i zagranicznej [Bernard 2016], dostrzec można istotną lukę badawczą dotyczącą związku między filmową reprezentacją miejsc a ich atrakcyjnością turystyczną oraz sposobami wykorzystania potencjału tych przestrzeni dla rozwoju lokalnych strategii turystycznych. W odniesieniu do regionu Górnego Śląska, badania dotychczas skupiały się głównie na turystyce poprzemysłowej jako zasobie dziedzictwa techniki oraz jej przekształceniu w ofertę turystyczną np. poprzez szlak zabytków techniki czy inne inicjatywy rewitalizacyjne [Bieńkowska-Golasa, Golasa 2021]. Wyniki tych analiz wskazują, że pomimo wysokiego potencjału zasobów poprzemysłowych, wiele obiektów nadal pozostaje niedostatecznie wykorzystanych w działaniach turystycznych, co stanowi barierę dla pełnego rozwoju turystyki na tych obszarach

[Kaczmarek, Przybyłka, 2010], [Szromek 2013], [Biernacka 2015], [Szromek, Butler 2024].

W aspekcie dostrzeżonej luki badawczej głównym celem artykułu o charakterze teoretyczno-przeglądowym, uczyniono identyfikację i analizę synergicznego potencjału śląskich przestrzeni przemysłowych jako katalizatora rozwoju turystyki filmowej. Na potrzeby jego realizacji sformułowano problem badawczy, przyjmujący postać pytania: W jakim stopniu i w jaki sposób zasoby przemysłowe regionu śląskiego mogą posłużyć jako element strategii rozwoju turystyki filmowej, przyczyniając się do wzrostu atrakcyjności turystycznej regionu? W przekonaniu autorki artykułu, badanie powyższego problemu jest istotne z kilku powodów. Po pierwsze, zarówno film, jak i dziedzictwo przemysłowe wykazują potencjał promocyjny, który może być efektywnie zintegrowany w celu tworzenia unikatowych produktów turystycznych. Po drugie, region Śląska stoi przed wyzwaniem transformacji przestrzeni przemysłowych w kierunku nowych funkcji społeczno-gospodarczych, co wymaga innowacyjnych strategii wykorzystania jego zasobów. Wreszcie, istniejące badania nad turystyką filmową wskazują na jej rosnącą rolę w promocji regionów i wzmacnianiu ich markowych cech, jednak w kontekście przestrzeni przemysłowych temat ten pozostaje słabo zbadany, co wskazuje na potrzebę pogłębionej analizy.

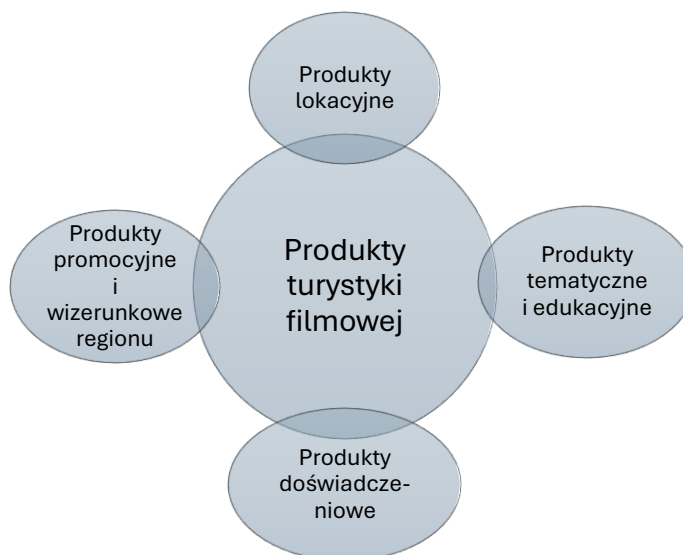
Turystyka filmowa i jej produkty

Turystyka filmowa (*film tourism, film-induced tourism, set-jetting*) jest formą turystyki kulturowej, w której motywem podróży jest odwiedzanie miejsc związanych z produkcjami filmowymi, serialami lub innymi dziełami audiowizualnymi [Beeton 2005]. Stąd też jej oferta może obejmować zarówno odwiedzanie planów zdjęciowych, jak i miejsc, które stały się znane dzięki wykorzystaniu w filmach, a także uczestnictwo w atrakcjach inspirowanych kinem, takich jak studia filmowe czy parki tematyczne.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że głównym celem turystyki filmowej jest wykorzystanie atrakcyjności wizualnej i symbolicznej miejsc ukazanych w produkcjach filmowych do przyciągania turystów, a także budowanie narracyjnego doświadczenia opartego na fabule i emocjonalnym zaangażowaniu widza, które wpływa na decyzje podróżnicze i preferencje odwiedzania konkretnych lokalizacji [Beeton 2016], [Irimiás; Mitev, Michalkó 2021], [Araújo-Vila 2024]. W praktyce oznacza to, że turyści nie tylko odwiedzają miejsca znane z ekranu, ale również odtwarzają lub interpretują wydarzenia fabularne, co wzmacnia ich zaangażowanie i doświadczenie kulturowe.

W Polsce turystyka filmowa zyskuje na popularności, szczególnie w dużych miastach, takich jak Warszawa, Wrocław, Łódź, Kraków czy Katowice, które były wykorzystywane jako lokalizacje do licznych produkcji krajowych i zagranicznych. Badania wskazują, że obecność filmów w regionie może istotnie wpływać na decyzje turystyczne, a także wspierać lokalną gospodarkę i promocję regionu [Sikorski 2020].

Wobec powyższego istotny aspekt analizy stanowią produkty turystyki filmowej, które często współistnieją i współtworzą ofertę turystyczną regionu, integrując się z innymi segmentami turystyki kulturowej (m.in. turystyką poprzemysłową). Ich ofertę tworzy kilka kategorii produktów wyodrębnionych w zależności od charakteru atrakcji i sposobu ich wykorzystania – zob. ryc. 1.

Ryc. 1. Kategorie produktów turystyki filmowej

Źródło: opracowanie na podstawie Sikorski 2020.

Pierwszą kategorię produktów turystyki filmowej tworzą produkty lokacyjne, których istota polega na odwiedzaniu autentycznych miejsc, w których kręcono znane filmy lub seriale. Ich przykładem w Polsce są wycieczki po planach filmowych w Łodzi (studio filmowe Se-ma-for) czy po przestrzeniach poprzemysłowych wykorzystywanych w polskich produkcjach historycznych [Jaśkiewicz 2019]. Drugą kategorię tworzą produkty tematyczne i edukacyjne, w tym wycieczki edukacyjne, warsztaty filmowe, ścieżki turystyczne związane z konkretnymi produkcjami lub twórcami [Connell, Meyer 2009]. Trzecią z omawianych kategorii tworzą produkty

doświadczeniowe (ang. *experiential products*), czyli interaktywne doświadczenia turystyczne związane z filmem, tj. uczestnictwo w rekonstrukcjach scen, wydarzeniach fanowskich lub odwiedzanie parków tematycznych inspirowanych filmami [Beeton 2005]. Ostatnią kategorię stanowią produkty promocyjne i wizerunkowe regionu. Ich głównym celem jest wykorzystanie filmów do kreowania wizerunku miejsca jako atrakcji turystycznej. Efekt tych działań jest szczególnie silny w przypadku produkcji o dużym zasięgu medialnym, które mogą przyciągać zarówno turystów krajowych, jak i zagranicznych [Hudson, Ritchie 2006; Connell 2012; Zenker; Braun, Petersen 2017).

W kontekście rewitalizacji przestrzeni poprzemysłowych, oferta turystyki filmowej może pełnić rolę katalizatora rozwoju, przyczyniając się do wzrostu atrakcyjności turystycznej i społeczno-gospodarczej regionów [Juškelytė 2014], [Pytel, Zuzńska-Zyśko 2020], [Kaczmarek, Kowalczyk 2016], [Stasiak 2022]. Produkcje filmowe realizowane w przestrzeniach poprzemysłowych zwiększają ich widoczność medialną oraz atrakcyjność wizualną, co prowadzi do rozwoju turystyki filmowej. Napływ turystów generuje popyt na nowe funkcje przestrzeni, inicjując lub wzmacniając procesy rewitalizacji, w tym adaptację dawnych obiektów przemysłowych do funkcji kulturowych, turystycznych i kreatywnych.

Rewitalizacja sprzyja inwestycjom w infrastrukturę turystyczną i transportową [Kaczmarek, Kowalczyk 2016], a następnie rozwojowi marketingu i promocji regionu, w którym film staje się elementem narracji miejsca. W dłuższej perspektywie prowadzi to do wzmocnienia marki destynacji oraz rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Z powyższego wynika, że analizowany proces ma charakter sprzężenia zwrotnego, w którym silna marka miejsca i poprawiona infrastruktura przyciągają kolejne produkcje filmowe, turystów i inwestorów, wzmacniając przy tym trwałość efektów rewitalizacji.

Dodatkowo warto nadmienić, iż synergiczne wykorzystanie turystyki filmowej z innymi formami turystyki kulturowej (np. poprzemysłowej czy historycznej), pozwala na efektywne wzmocnienie wizerunku regionu i stworzenie kompleksowej oferty turystycznej [Beeton 2005], [Sikorski, Wicher 2021].

Śląskie przestrzenie poprzemysłowe jako lokacje filmowe

Górny Śląsk jest jednym z najważniejszych regionów przemysłowych Polski, którego rozwój gospodarczy w XIX i XX wieku był silnie związany z przemysłem ciężkim, zwłaszcza górnictwem węgla kamiennego, hutnictwem stali oraz przemysłem

chemicznym i maszynowym [Tkocz 2015]. Intensywny rozwój przemysłowy sprawił, że region ten stał się jednym z najbardziej zurbanizowanych i uprzemysłowionych obszarów Europy Środkowej, a jego krajobraz kulturowy został trwale ukształtowany przez liczne zakłady przemysłowe, kopalnie, fabryki i infrastrukturę transportową [Lipski 2023].

W wyniku restrukturyzacji przemysłu po 1989 roku wiele śląskich zakładów zostało zamkniętych lub znacząco zredukowało produkcję. Proces ten doprowadził do powstania licznych przestrzeni poprzemysłowych, które wciąż zachowują charakterystyczną architekturę przemysłową, a jednocześnie stanowią wyzwanie i szansę dla rewitalizacji i turystyki kulturowej [Kurek-Obrocka 2018], [Szromek, Butler 2024], [Lipski 2023]. Zachowane obiekty poprzemysłowe stanowią szczególnie nośny zasób znaczeniowy dla współczesnych narracji filmowych ze względu na ich materialną autentyczność oraz silny ładunek symboliczny wynikający z nawarstwienia historii pracy, produkcji i deindustrializacji. Jak zauważa Edensor [2005, s. 1–7], ruiny i nieczynne struktury przemysłowe funkcjonują jako przestrzenie „nadmiaru znaczeń”, w których materialność, ślady zużycia oraz pozostałości dawnych praktyk społecznych intensyfikują doświadczenie czasu, pamięci i utraty. W perspektywie geografii filmu przestrzeń ta nie pełni wyłącznie funkcji scenograficznej, lecz staje się integralnym elementem narracji, współtworząc sensy fabularne i emocjonalne poprzez swoją wizualność, historię i symboliczne zakorzenienie [Aitken, Dixon 2016]. Poprzemysłowe krajobrazy, ze względu na swoją estetyczną surowość i ambiwalentny status między ruiną a dziedzictwem, są szczególnie predysponowane do reprezentacji tematów historycznych, społecznych i dystopijnych, często obecnych w kinie współczesnym [Lindner 2015]. Ich filmowe wykorzystanie wzmacnia efekt realizmu oraz sprzyja konstruowaniu narracji krytycznych wobec nowoczesności i idei postępu, w których przestrzeń działa jako aktywny nośnik pamięci kulturowej, a nie jedynie neutralne tło wydarzeń [Edensor 2008].

Z powyższych rozważań wynika, że krajobraz przemysłowy Górnego Śląska oferuje zróżnicowane formy przestrzenne, umożliwiające realizację zdjęć w wielu konwencjach estetycznych i gatunkowych. Surowość architektury, monumentalna skala obiektów oraz kontrast pomiędzy dawną infrastrukturą przemysłową a nowymi funkcjami miejskimi sprzyjają tworzeniu wizualnie wyrazistych scen. Badania nad turystyką filmową przeprowadzone m.in. przez Araújo-Vila i współautorów [2024], wskazują, że autentyczne przestrzenie o silnej tożsamości kulturowej nie tylko

zwiększają wiarygodność filmowej narracji, ale również wzmacniają doświadczenie wizualne oraz ocenę destynacji jako atrakcyjnej turystycznie. W podobnym tonie, znaczenie autentyczności miejsc filmowych jako kluczowego elementu doświadczenia turystów podkreślają prace Buchmanna i współpracowników [2010]. Z kolei badania przeprowadzone przez Teng i Chen [2020] potwierdzają ten wpływ na lojalność turystów, wobec tego typu destynacji.

Przykłady produkcji filmowych realizowanych w śląskich przestrzeniach przemysłowych

Przykład 1. Nikiszowiec (Katowice) jako przestrzeń filmowa

Jednym z najbardziej rozpoznawalnych przykładów filmowego wykorzystania śląskiej przestrzeni przemysłowej jest powstałe na początku XX wieku dla pracowników kopalni "Giesche" - historyczne osiedle robotnicze Nikiszowiec. Jego wyjątkową architekturę wyróżniają przede wszystkim ceglana zabudowa, zamknięty układ urbanistyczny oraz zachowana autentyczność przestrzeni (ryc. 2).

Ryc. 2. Architektura osiedla przemysłowego Nikiszowiec

Źródło: <https://gornyslask.miemiec.eu/niedziela-na-nikiszowcu/>

Atuty Nikiszowca sprawiają, że cieszy się on dużym zainteresowaniem turystów, zarówno polskich, jak i zagranicznych. Duży udział w tym procesie mają m.in. producenci filmowi, dla których jego obszar stał się tłem dla wielu producentów filmowych, w tym zarówno klasyków (np. K. Kutza), jak i nowszych produkcji biograficznych i serialowych. Ich przykłady pokazuje Case 1.

Case 1. Przykłady produkcji filmowych nakręconych w Nikiszowcu

- a) *Sól ziemi czarnej* (1969) – film (klasyk) opowiadający o powstaniach śląskich, które miały na celu przyłączenie Śląska do Polski. Surowy, robotniczy krajobraz Nikiszowca doskonale współgra z historią walki i poświęcenia, którą ukazuje film. Kazimierz Kutz, znany z przywiązania do śląskiej kultury i historii, idealnie uchwycił ducha tego miejsca, czyniąc Nikiszowiec integralną częścią opowiadanej historii.
- b) *Perła w koronie* (1971) - opowieść o trudnych losach górników w latach międzywojennych, ich walce o godność i lepsze warunki pracy. Nikiszowiec, ze swoimi ceglanyimi fasadami i charakterystycznym układem urbanistycznym, oddaje surową, a jednocześnie piękną rzeczywistość Śląska tamtego okresu. Kazimierz Kutz celowo wybierał miejsca, które nie tylko oddawały klimat epoki, ale i posiadały silny związek z historią regionu. Dzięki temu Nikiszowiec staje się czymś więcej niż tylko tłem – to niemal bohater filmu, symbolizujący przemysłową potęgę Śląska.
- c) *Angelus* (2000) - surrealistyczna produkcja Lecha Majewskiego opowiada historię górników-mistyków, którzy wierzą, że uratują świat przed zagładą. Nikiszowiec, z jego surową, industrialną architekturą, doskonale oddaje atmosferę tajemniczości i mistycyzmu, która jest nieodłącznym elementem fabuły. Ceglane budynki i przemysłowe krajobrazy stanowią idealne tło dla tej niezwyklej opowieści, w której realność przenika się z fantazją.
- d) *Śmierć Zygielbojma* (2021) - biograficzny dramat historyczny opowiadający o życiu i tragicznej śmierci Szmula Zygielbojma (1895–1943), żydowskiego działacza politycznego związanego z socjalistycznym Bundem. Od lutego 1942 r. należał do Rady Narodowej przy rządzie RP w Londynie. Jako jej członek informował świat o tragicznym losie polskich Żydów pod niemiecką okupacją. Wobec klęski powstania w getcie warszawskim, a także w geście protestu przeciw obojętności świata wobec zagłady Żydów, w nocy z 11 na 12 maja 1943 r. popełnił samobójstwo. Film został zrealizowany w 2021 r., m.in. w Nikiszowcu, gdzie jego ulice „zagrały” Londyn z lat 40. XX w. Na potrzeby zdjęć przebudowano dekoracje, pojazdy i szyldy. Jest on jedną z najbardziej medialnych polskich produkcji ostatnich lat z udziałem tej śląskiej lokalizacji.

Obecność osiedla Nikiszowiec w filmach przyczyniła się do wzrostu jego rozpoznawalności jako miejsca o wysokiej wartości kulturowej i turystycznej [Wąsiński, Szyszka 2022]. Współcześnie osiedle funkcjonuje jako atrakcja turystyki kulturowej i poprzemysłowej, a jego filmowa historia stanowi istotny element narracji wykorzystywanej w działaniach promocyjnych i przewodnickich.

Przykład 2. Kopalnie i obiekty górnicze jako plany zdjęciowe

Kolejną grupę przykładów stanowią kopalnie węgla kamiennego i związana z nimi infrastruktura, które dzięki zachowanym podziemnym wyrobiskom, maszynowniom i szybom oferują unikatowe warunki scenograficzne. Zabytkowe kopalnie, takie jak obiekty w Zabrze (kopalnia Guido, sztolnia Królowa Luiza), czy industrialne plenery

w Bytomiu wykorzystywane były niejednokrotnie w filmach fabularnych, jak i dokumentalnych o tematyce historycznej, społecznej oraz sensacyjnej, gdzie ich poprzemysłowe wnętrza podkreślały dramatyzm i realizm narracji (Case 2).

Case 2. Przykłady filmów kręconych w kopalniach i obiektach industrialnych Zabrze i Bytomia

- a) *Day Rises. I Fall (Dzień Wstaje. Ja Upadam)* – pełnometrażowa polska produkcja filmowa, w której kluczowe sceny kręcono w podziemiach Kopalni Guido w Zabrzu. Jest to film stanowiący nową interpretację dramatycznych wydarzeń z historii lub motywów społecznych. Produkcja wykorzystuje nie tylko wnętrza podziemne tej zabytkowej kopalni, ale także inne industrialne lokacje Śląska (np. Chorzów, Katowice, Bytom), podkreślając realistyczny i surowy klimat opowieści.
- b) *Skarbnik (2019)* – krótkometrażowy film fabularyzowany, którego zdjęcia w całości kręcono w Kopalni Guido. Produkcja łączy elementy folkloru i dramatu, a surowe podziemia kopalni pełnią kluczową rolę narracyjną i wizualną. Z kolei surowe światło, cienie i faktura dawnego przemysłu budują dramaturgię oraz autentyzm scenografii.
- c) *Droneland (serial / thriller)* – część zdjęć filmu realizowana była w miejscach o surowym, industrialnym charakterze w Bytomiu, wykorzystując miejskie i poprzemysłowe plenery jako scenografię dystopijną i sensacyjną.
- d) *1983 (serial Netflix)* – wcześniejsza produkcja kręcona w Bytomiu, wykorzystująca jego postindustrialne i historyczne przestrzenie jako tło narracyjne w alternatywnej historii Polski.
- e) *Bokser (2024)* – film fabularny, w którym część ujęć powstała w klimatycznych, miejskich przestrzeniach Bytomia (w tym niektóre industrialne plenerowe miejsca).

Należy nadmienić, iż po zakończeniu produkcji filmowych obiekty w nich wykorzystywane często są udostępniane są zwiedzającym, a ich filmowa przeszłość wzmacnia atrakcyjność oferty turystycznej. Jak wskazują badania nad turystyką filmową, możliwość fizycznego „wejścia w przestrzeń filmu” stanowi jeden z kluczowych czynników motywacyjnych dla turystów, umożliwiając im immersyjne i performatywne doświadczenie narracji znanej z ekranu [Beeton 2016], [Buchmann *et al.* 2010]. Mechanizm ten jest szczególnie istotny w przypadku miejsc o wyraźnej tożsamości kulturowej, w tym obiektów dziedzictwa przemysłowego, które dzięki swojej materialnej autentyczności sprzyjają łączeniu zainteresowań kulturą popularną i dziedzictwem kulturowym.

Przykład 3. Przestrzenie hutnicze i przemysłowe w filmach współczesnych

Jako uniwersalne tło dla narracji miejskich, post-apokaliptycznych lub kryminalnych wykorzystywane bywają również we współczesnych produkcjach filmowych śląskie huty, hale produkcyjne i tereny przemysłowe. Surowość tych przestrzeni, ich monumentalna skala oraz czytelne ślady przemysłowej przeszłości sprawiają, że mogą one „udawać” różne miejsca geograficzne i historyczne, co zwiększa ich atrakcyjność dla branży filmowej. Promocją tych lokalizacji w bazie zdjęciowej regionu zajmują się lokalne instytucje filmowe tj. Silesia Film Commission, które podkreślają ich walory dla branży filmowej (Case 3).

Case 3. Przykłady produkcji filmowych wykorzystujących przestrzenie hutnicze i przemysłowe Śląska w filmach współczesnych

- a) *Z odzysku* (2006) - reż. Sławomir Fabicki. Film społeczny o młodych ludziach pochodzących z terenów poprzemysłowych Śląska. Przedstawia zrujnowane zakłady, hale i osiedla robotnicze, tworząc realistyczne tło degradacji społecznej i ekonomicznej regionu.
- b) *Benek* (2007) - reż. Robert Gliński. Dramat obyczajowy osadzony w śląskim środowisku, prezentujący jego industrialny krajobraz (kopalnie, zakłady przemysłowe, osiedla górnicze,) opowiadający historię górnika odchodzącego z kopalni, co wzmacnia konflikt jednostki z tradycją i nowoczesnością.
- c) *Jestem mordercą* (2016) - reż. Maciej Pieprzyc. Kryminał inspirowany historią „Wampira z Zagłębia”. Przedstawiony w nim przemysłowy Śląsk lat 70. XX w. (kopalnie, zakłady, infrastruktura techniczna) buduje duszną, opresyjną atmosferę systemu.
- d) *Ołowiane dzieci* (2025) – serial produkcji *Netflix* realizowany z użyciem m.in. elektrowni EC Szombierki w Bytomiu, której zachowane przestrzenie przemysłowe posłużyły jako plan zdjęciowy scen dawnej fabryki/zakładu.

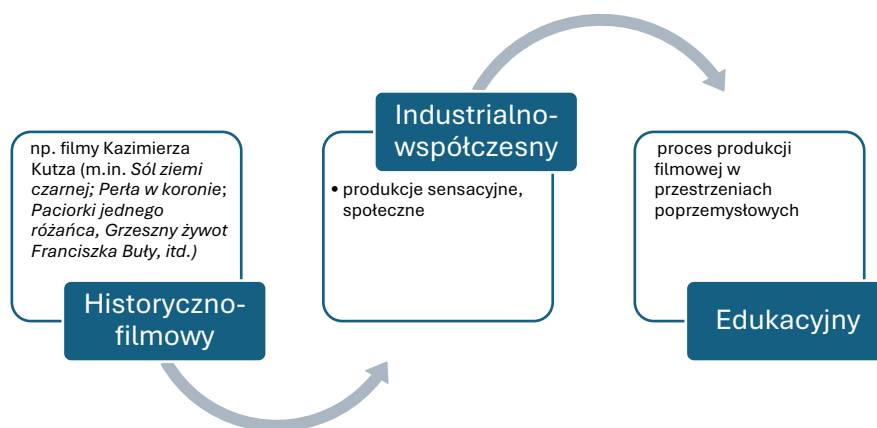
Zastosowana jakościowa analiza treści materiałów audiowizualnych oraz analiza studiów przypadków wybranych lokalizacji filmowych Górnego Śląska odzwierciedla jego potencjał jako przestrzeni o wyjątkowym charakterze wizualnym. W dłuższej perspektywie może to prowadzić do wzrostu zainteresowania regionem i rozwoju niszowych produktów turystycznych opartych na filmowych narracjach. Stan ten potwierdzają m.in. Bieńkowska-Gołasa i Gołasa [2021], którzy analizowali turystykę filmową jako narzędzie promocji regionów. Z przeprowadzonych przez nich badań wynika, że turystyka filmowa jest postrzegana jako czynnik promujący miejsca i regiony, a jej rozwój może wspierać lokalny i regionalny marketing turystyczny. Zjawisko to dopiero nabiera większej świadomości wśród turystów, ale nadal ma duży potencjał promocji regionów poprzez film. Jego realizacja w śląskich przestrzeniach

poprzemysłowych pokazuje, że pełni on funkcję nie tylko medium kulturowego, ale również narzędzia promocji terytorialnej. Tym samym, produkcje filmowe z jednej strony przyczyniają się do wzrostu rozpoznawalności badanego regionu, wzmacniając jego markę (*destination branding*), a z drugiej strony mogą inicjować rozwój nowych produktów turystycznych, tj. trasy filmowe, tematyczne spacery miejskie czy wydarzenia kulturalne inspirowane kinem [Hudson, Ritchie 2006], [Tran, Rudolf 2022].

Dyskusja

Rozwój turystyki filmowej w regionach przemysłowych wymaga świadomego projektowania produktów turystycznych, które łączą narrację filmową z autentycznym dziedzictwem kulturowym miejsca [Beeton 2016]. W przypadku Górnego Śląska szczególnie istotne jest wykorzystanie istniejących przestrzeni przemysłowych jako nośników historii, tożsamości i estetyki filmowej, co wpisuje się w szersze podejście do dziedzictwa jako zasobu rozwojowego i narracyjnego [Graham *et al.* 2016]. Produkty turystyki filmowej oparte na takich zasobach mogą pełnić wspomnianą już w opracowaniu funkcję katalizatora rozwoju turystycznego, gospodarczego i wizerunkowego regionu, wzmacniając jego rozpoznawalność oraz atrakcyjność kulturową [Hudson, Ritchie 2006; Buchmann *et al.* 2010].

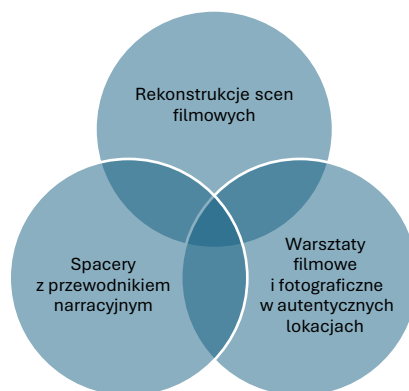
Jednym z podstawowych produktów turystyki filmowej w przestrzeniach przemysłowych są tematyczne szlaki filmowe, które prowadzą turystów przez miejsca znane z produkcji filmowych lub serialowych [Szpara, Musz 2016], [Stasiak 2022]. Na Górnym Śląsku możliwe jest stworzenie szlaków łączących obiekty przemysłowe wykorzystywane jako plany zdjęciowe, takie jak osiedla robotnicze, kopalnie, huty czy zdegradowane przestrzenie przemysłowe. Szlaki te mogą mieć trojaki charakter – zob. ryc. 3.

Ryc. 3. Potencjalny charakter rozwoju tematycznych szlaków filmowych Górnego Śląska
Źródło: opracowanie własne

Rozwój szlaków filmowych na badanym obszarze, może sprzyjać wydłużeniu pobytu turystów w regionie oraz zwiększeniu ich wydatków, jednocześnie wzmacniając narrację miejsca i jego rozpoznawalność.

Kolejną kategorią produktów turystyki filmowej w przestrzeniach przemysłowych są interaktywne doświadczenia filmowe, które pozwalają turystom aktywnie uczestniczyć w narracji filmowej. W przestrzeniach przemysłowych Górnego Śląska mogą one obejmować jedną z trzech opcji zaprezentowanych na ryc. 4.

Ryc. 4. Produkty turystyki filmowej w przestrzeniach przemysłowych, które mogą tworzyć interaktywne doświadczenia filmowe

Źródło: opracowanie własne

Wymienione powyżej produkty turystyki filmowej wpisują się w trend tzw. turystyki doświadczeń, w której kluczowe znaczenie ma emocjonalne zaangażowanie turysty oraz bezpośredni kontakt z przestrzenią [Beeton 2016], [Teng, Chen 2020]. W kontekście regionów przemysłowych umożliwiają one także

reinterpretację trudnego dziedzictwa przemysłowego w nowoczesnej, atrakcyjnej formie.

Kolejnym istotnym elementem oferty turystyki filmowej mogą być wydarzenia kulturalne i festiwale filmowe organizowane w przestrzeniach poprzemysłowych. Takie wydarzenia wzmacniają wizerunek regionu jako miejsca kreatywnego i otwartego na nowe formy kultury, a jednocześnie przyciągają zarówno turystów, jak i branżę filmową [Richards 2011], [Skowronek 2016], [Stasiak 2013].

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że wydarzenia filmowe mają silny efekt mnożnikowy, co oznacza, że generują przychody w sektorze usług, promują region w mediach oraz sprzyjają długofalowej rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni. Dychkovskyy [2019] wskazuje, że festiwale sprzyjają wzrostowi dochodów, tworzeniu miejsc pracy oraz rozwojowi infrastruktury i inwestycji, przyczyniając się do dynamicznej transformacji przestrzeni wydarzeń. Analizy przeprowadzone w zakresie turystyki wydarzeń podkreślają, że festiwale filmowe zwiększają popyt na usługi lokalne, przyciągając odwiedzających, co przekłada się na większe wydatki i szerszy wpływ społeczno-ekonomiczny regionu [Allen *et al.* 2022], [Arcodia, Whitford 2006].

Ważny komponent turystyki filmowej opartej na dziedzictwie poprzemysłowym stanowią ponadto produkty edukacyjne. Mogą one przyjmować trojakią formę przedstawioną na ryc. 5.

Ryc. 5. Potencjalne formy produktów edukacyjnych oferowanych przez turystykę filmową na obszarach poprzemysłowych Górnego Śląska

Źródło: opracowanie własne

Przedstawione powyżej formy produktów edukacyjnych oferowanych przez turystykę filmową, sprzyjają pogłębionej refleksji nad przemysłową przeszłością regionu Śląska oraz jej współczesnymi reinterpretacjami w kulturze audiowizualnej.

Konkludując podkreślić należy, że zaproponowane produkty turystyki filmowej oparte na śląskich przestrzeniach poprzemysłowych wykorzystują synergiczny potencjał dziedzictwa przemysłowego i kultury filmowej. Ich wdrażanie może

przyczynić się do wzrostu atrakcyjności turystycznej regionu, dywersyfikacji oferty kulturowej oraz długofalowego rozwoju gospodarczego i wizerunkowego Górnego Śląska. Jednak skuteczny rozwój produktów tej turystyki wymaga współpracy pomiędzy samorządami, instytucjami kultury, branżą turystyczną oraz sektorem filmowym. Celowi temu sprzyja efektywne zarządzanie przestrzeniami przemysłowymi, pozyskiwanie produkcji filmowych oraz tworzenie spójnej oferty turystycznej opartej na określonych modelach partnerstwa, które umożliwiają efektywne zarządzanie przestrzeniami przemysłowymi, pozyskiwanie produkcji filmowych oraz tworzenie spójnej oferty turystycznej.

Zakończenie

Przeprowadzona analiza wykazała, że śląskie przestrzenie przemysłowe posiadają znaczący potencjał synergiczny, umożliwiający rozwój turystyki filmowej jako nowoczesnej i wielowymiarowej formy wykorzystania dziedzictwa przemysłowego regionu. Autentyczność krajobrazu przemysłowego, zachowane zabytki techniki oraz rozwinięta infrastruktura logistyczna i instytucjonalna czynią Górny Śląsk atrakcyjną lokalizacją zarówno dla produkcji filmowych, jak i dla działań turystycznych opartych na narracjach audiowizualnych.

Wnioski z analizy wskazują, że obecność produkcji filmowych w przestrzeniach przemysłowych nie tylko wzmacnia ich rozpoznawalność i wartość symboliczną, lecz także przyczynia się do generowania wymiernych korzyści gospodarczych. Należą do nich wzrost ruchu turystycznego, rozwój lokalnych przedsiębiorstw sektora usługowego i kreatywnego oraz efekt mnożnikowy związany z promocją regionu jako destynacji turystycznej. Turystyka filmowa, integrowana z turystyką przemysłową, może pełnić funkcję katalizatora rewitalizacji obszarów zdegradowanych, nadając im nowe znaczenia kulturowe i ekonomiczne.

Istotnym wnioskiem jest również fakt, że skuteczny rozwój turystyki filmowej wymaga świadomego i długofalowego zarządzania produktami turystycznymi. Przypadkowe lub incydentalne wykorzystanie lokacji filmowych nie prowadzi do trwałych efektów rozwojowych. Kluczowe znaczenie ma budowanie spójnej narracji miejsca, opartej na lokalnej tożsamości, historii przemysłowej oraz obecności regionu w kulturze audiowizualnej. W tym kontekście szczególnie ważne jest wykorzystanie mechanizmów kreowania i zarządzania wizerunkiem miejsca, które pozwalają na utrwalenie pozytywnego wizerunku regionu w świadomości odbiorców.

Reasumując, należy podkreślić, że przeprowadzona analiza ma przede wszystkim charakter koncepcyjny i opiera się głównie na kwerendzie literatury, analizie źródeł internetowych oraz przeglądzie produkcji filmowych realizowanych w przestrzeniach przemysłowych Górnego Śląska. Zastosowana metodologia nie obejmuje badań empirycznych prowadzonych wśród turystów, mieszkańców regionu ani przedstawicieli branży filmowej, co można uznać za jedno z ograniczeń niniejszego opracowania. W związku z tym przedstawione wnioski należy traktować jako wstępne rozpoznanie potencjału turystyki filmowej w kontekście dziedzictwa przemysłowego regionu. W przyszłości zasadne wydaje się rozszerzenie badań o komponent empiryczny, obejmujący m.in. analizę percepcji i motywacji turystów odwiedzających miejsca związane z produkcjami filmowymi, opinie mieszkańców oraz perspektywę instytucji zarządzających obiektami przemysłowymi. Interesującym kierunkiem dalszych badań może być także analiza wpływu produkcji filmowych na wizerunek regionu oraz rozwój lokalnej oferty turystycznej.

Bibliografia

- Aitken S. C., Dixon D. P., 2006, *Imagining geographies of film*, „Erdkunde”, Vol. 60(4), s. 326–336
- Araújo N., Cardoso L., Almeida G. G., Almeida P., 2024, *Film-Induced Tourism as a Key Factor for Promoting Tourism Destination Image: The James Bond Saga Case*, „Administrative Sciences”, Vol. 14(4):94
- Arcodia C., Whitford M., 2006, *Festival Attendance and the Development of Social Capital*, „Journal of Convention & Event Tourism”, Vol. 8(2), s. 1–18
- Beeton S., 2005, *Film-induced tourism*. Clevedon, Channel View Publications, UK, USA, Kanada
- Beeton S., 2016, *Film-induced tourism*, 2nd, ed. Channel View Publications, UK, USA, Kanada
- Bernard S., 2016, *Film i turystyka filmowa a krajobraz*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego”, nr 34, s. 85-101
- Biernacka E., 2015, *Wykorzystanie obiektów przemysłowych na cele turystyki*, „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula”, nr 3(45), s. 133–144
- Buchmann A., Moore K., Fisher D., 2010, *Experiencing film tourism: Authenticity & fellowship*, „Annals of Tourism Research”, Vol. 37(1), s. 229–248
- Connell J., Meyer D., 2009, *Balamory revisited: An evaluation of the screen tourism destination-tourist nexus*, „Tourism Management”, Vol. 30 (2), s. 194-207
- Connell J., 2012, *Film tourism – Evolution, progress and prospects*, „Tourism Management”, Vol. 33(5), s. 1007–1020
- Domínguez-Azcue J., Almeida-García F., Pérez-Tapia G., Cestino-González E., 2021, *Films and Destinations—Towards a Film Destination: A Review*, „Information”, Vol. 12(1): 39
- Dychkovskyy S., Ivanov S., 2020, *Festival Tourism as Part of International Tourism and a Factor in the Development of Cultural Tourism*, „Informacijos mokslai. Vol. 89, s. 73-82

- Edensor T., 2005, *Industrial ruins: Space, aesthetics and materiality*, Oxford: Berg
- Gębarowski M., 2019, *Identification of forms of tourism that create extraordinary customer experiences and recognition of these forms in scientific literature*, „Marketing i Rynek”, nr 9, s. 26-33
- Graham B., Ashworth G. J., Tunbridge J. E., 2016, *A geography of heritage: Power, culture and economy*, Milton Park, Abingdon, Oxon, New York: Routledge
- Harfst J., Sandriester J., Fischer W., 2021, *Industrial heritage tourism as a driver of sustainable development? A case study of Steirische Eisenstrasse (Austria)*, „Sustainability”, Vol. 13(7): 3857
- Hudson S., Ritchie J. R. B., 2006, *Film tourism and destination marketing: The case of Captain Corelli's Mandolin*, „Journal of Vacation Marketing”, Vol. 12(3), s. 256–268
- Irimiás D., Mitev A., Michalkó G., 2021, *Narrative transportation and travel: The mediating role of escapism and immersion*, „Tourism Management Perspectives”, Vol. 38: 100793
- Juškelytė D., 2016, *Film Induced Tourism: Destination Image Formation and Development*, „Regional Formation and Development Studies”, Vol. 19(2), s. 55–66
- Kaczmarek S., Kowalczyk A., 2016, *Rewitalizacja terenów przemysłowych i turystycznych*, „Folia Turistica”, nr 41, s. 283–308
- Kaczmarska A., Przybyłka A., 2010, *Wykorzystanie potencjału przemysłowego i przemysłowego na potrzeby turystyki: Przykład Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego”, tom 14, s. 207–228
- Kazmierczak J., 2025, *Wpływ rewitalizacji terenów przemysłowych na kształtowanie nowej miejskiej przestrzeni turystycznej: Przykład Manchesteru i Lyonu*, „Turizm”, nr 22 (1), ss. 11-20
- Konior A., Pokojska W., 2020, *Management of postindustrial heritage in urban revitalization processes*, „Sustainability”, Vol. 12(12): 5034
- Kurek-Obrocka A., 2018, *Nowe oblicze Górnego Śląska w świetle procesów rewitalizacyjnych*, „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 14, s. 109–124
- Lipski A., 2023, *Kulturowe wymiary rewitalizacji obszarów i obiektów przemysłowych na Górnym Śląsku*, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna”, nr 63, s. 97–112
- Martínez de Carnero Calzada F., 2025, *Experiential tourism: A conceptual and funtional analysis*, (in) Leal Filho W., Safaa, L., Perkumienė D., Dinis M. A. P. (eds), „Tourism and Heritage: Shaping Sustainable and Innovative Futures”, World Sustainability Series, Springer, Cham., s. 73–86
- Mohanraj P., 2018, *Film-Induced Tourism Model – A Qualitative Research Study*, „Asian Journal of Research in Marketing”, Vol. 7(2), s. 28–39
- Pytel S., Zuzńska-Żyśko E., 2010, *Rola turystyki w rozwoju miast przemysłowych*, „Studia Miejskie”, Nr 2, s. 117–126
- Richards G., 2011, *Creativity and tourism: The state of the art.*, „Annals of Tourism Research”, Vol. 38(4), s. 1225–1253
- Sikorski, D., Wicher, J., 2021, *Potencjalne destynacje turystyki filmowej w Polsce na podstawie analizy miejsc produkcji filmów i seriali*, „Turystyka Kulturowa”, nr 4(121), s. 7- 27
- Stasiak A., 2022, *Film tourism in Poland: Potential and perspectives for development*, „Bulletin of Geography. Socio-economic Series”, Vol. 58(58), s. 45–60
- Szpara K., Musz R., 2016, *Turystyka filmowa w Sandomierzu*, „Prace Geograficzne”, nr 145, s. 31–45
- Szromek A. R., 2013, *Industrial heritage tourism as a form of cultural tourism*. „Zeszyty

- Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie”, nr 65, s. 195–206
- Szromek A. R., Butler R. W., 2024, *A re-positioning of post-industrial heritage in Upper Silesia, Poland, into an integrated thematic tourist route*, „Journal of Heritage Tourism”, Vol. 19(2), s. 310-330
- Teng H. Y., Chen C.-F., 2020, *Enhancing celebrity fan-destination relationship in film-induced tourism: The effect of authenticity*, „Tourism Management Perspectives”, Vol. 33, :100605
- Tran & Rudolf, 2022, *Social media and destination branding in tourism: A systematic review of the literature*, „Sustainability”, Vol. 14(20): 13528
- Tkocz M., 2015, *Tradycyjny okręg przemysłowy z perspektywy 25-lecia funkcjonowania w gospodarce rynkowej w Polsce: przykład Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, nr 4(29), s. 112-126
- Tran N. L., Rudolf W., 2022, *Social media and destination branding in tourism: A systematic review of the literature*, „Sustainability”, Vol. 14(20): 13528
- Tucki A., 2016, *Turystyka filmowa – wybrana problematyka badawcza*, „Barometr Regionalny”, nr 14(2), s. 141–146
- Wang H., Ge J., Chen X., Zhou Q., Huang K., 2024, *Heritage tourism development should take care of industrial heritage protection: A study on the development strategy of industrial heritage tourism in Nanjing*, „Sustainability”, Vol. 16(19): 8534
- Wąsiński A., Szyszka M., 2022, *Valorization of Cultural and Social Heritage of the Post-Industrial Areas in the Upper Silesia, Illustrated with the Case of the Nikiszowiec District*, „Cultural Management: Science and Education”, Vol. 6(2), s. 89–104
- Zenker B., Braun E., Petersen, 2017, *Branding the destination versus the place: The effects of brand complexity and identification for residents and visitors*, „Tourism Management”, Vol. 58, s. 15-27

Źródła internetowe

[https://gornyslask.miemiec.eu/niedziela-na-nikiszowcu/\[20.01.2026\]](https://gornyslask.miemiec.eu/niedziela-na-nikiszowcu/[20.01.2026])

The synergistic potential of Silesia's post-industrial spaces as a catalyst for the development of film tourism

Abstract

The aim of this article is to identify and analyze the synergistic potential of Silesian post-industrial spaces as a catalyst for the development of film tourism. The research question focuses on how film productions and series shot in Silesia's industrial locations influence the revitalization of these spaces and the development of new forms of cultural tourism.

The methodology employed includes qualitative analysis, comprising case studies of selected film and television productions ("Król," "Siedlisko," and Netflix productions), location analysis, and a review of literature in the fields of film studies, urban planning, and cultural tourism.

The results of the analysis indicate that the use of Silesia's post-industrial heritage in film not only imbues these spaces with new symbolic meaning, but also supports their adaptation, enhances their accessibility to tourists, and promotes the region as an attractive destination for film tourism.

The article emphasizes the role of film as a tool for revitalization and territorial branding, creating a model of synergy between the cultural industry and tourism.

Keywords: film tourism, post-industrial heritage, Silesia